

บทคัดย่อ

ในปัจจุบันแนวคิดเรื่องสิทธิชุมชน ได้รับการกล่าวถึงในแวดวงวิชาการ วงการพัฒนา และประชาชนจำนวนมาก ถูกหยิบยกสู่ประเด็นสาธารณะที่ได้รับความสนใจสูง เนื่องจากสถานการณ์ที่ผ่านมากการละเมิดสิทธิชุมชนในประเทศไทยและในอีกหลายประเทศ โดยเฉพาะชุมชนชายขอบที่มีฐานทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ การถูกเบียดขับแย่งชิงระหว่างชุมชนและอำนาจที่นอกเหนือการควบคุมของชุมชนได้สร้างผลกระทบต่อวิถีชีวิต ความหลากหลายของฐานทรัพยากร แม้กระทั่งการส่งเสริมหรือการพัฒนาในด้านต่างๆที่ไม่ได้ตอบสนองความต้องการหรือตอบสนองกับสถานการณ์ปัญหาที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ลดทอนภาวะการพึ่งพิงตนเองและโดยการเปิดโอกาสให้ระบบทุนนิยมเข้าคุกคามอัตตลักษณ์ของท้องถิ่น

งานวิจัยโครงการสิทธิชุมชนศึกษา ภาคเหนือ กรณีศึกษา ลุ่มน้ำแม่แะ - แม่นะ โดยการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.) ในลักษณะงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ ร่วมกับทีมวิจัยชาวบ้านจำนวน 15 คน ในพื้นที่ทำการศึกษาวิจัยตามแผนกิจกรรมในการเร่งพัฒนาศักยภาพที่มิวิจัยชาวบ้าน แกนนำ 6 ชุมชนในพื้นที่เป้าหมายประกอบด้วย บ้านป่าบง บ้านแม่แะ บ้านห้วยใจ บ้านแม่ซ้าย บ้านปางฮ่าง-ปางโฮง และ 5 พื้นที่ขยายประกอบด้วย บ้านจอมคีรี บ้านป่าโหล บ้านแม่แะ บ้านป่าโหล บ้านสันป่าเกี๊ยะ โดยดำเนินการสร้างความเข้าใจและสร้างการตระหนักรู้ถึง "สิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น"

เสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มและเครือข่ายองค์กรชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มน้ำเดียวกัน อันจะนำไปสู่แนวทางที่เป็นรูปธรรมในการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ตัวตนของท้องถิ่น เรียนรู้สถานการณ์ปัญหา/กฎหมาย/นโยบายที่จะเข้ามากระทบต่อวิถีความเป็นอยู่ของคนในชุมชน สนับสนุนการปฏิบัติการสิทธิเพื่อยกระดับและสร้างการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติการจริง

ผลจากการดำเนินงานวิจัยตลอดระยะเวลา 2 ปี 6 เดือน (ตุลาคม 2546 - มีนาคม 2549) ข้อค้นพบที่สำคัญ ชุมชนได้สร้างรูปแบบในการต่อสู้กับสถานการณ์ปัญหาในด้านต่างๆ ทั้งการปรับตัว ต่อรอง และการผลิตซ้ำโดยใช้เงื่อนไของค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างพื้นที่ต่อรองเพื่อคงสถานะอำนาจของชุมชนในการจัดการทรัพยากร เข้าร่วมผลักดันการจัดการทรัพยากรในระดับภาค เช่น เครือข่ายป่าชุมชน หรือร่วมผลักดันการจัดการทรัพยากรในระดับพื้นที่ โดยการรวมตัวเป็นเครือข่ายลุ่มน้ำแม่แะ-แม่นะ ทำยที่สุดพบข้อของชุมชนต่อประเด็นสิทธิชุมชนกับการฐานทรัพยากรคือ การยอมรับตัวตนและวิถีชีวิตที่พึ่งพิงระหว่างคนกับฐานทรัพยากร เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการดำเนินการพัฒนาหรือการดำเนินกิจกรรมโครงการ ที่จะส่งผลกระทบต่อชุมชนและฐานทรัพยากร ได้รับข้อมูลข่าวสารที่เป็นจริง ที่สำคัญยอมรับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดำเนินการใดเพื่อให้สอดคล้องกับภูมินิเวศของพื้นที่นั้นๆ